

*РАДЬКО П. Г., доктор історичних наук, професор
Полтавський національний педагогічний університет імені
В. Г. Короленка
Україна, м. Полтава*

АНТИКРИЗОВА СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі реалізації принципів економічної демократії в Європі поряд з мінімальним втручанням держави в економіку, виникає потреба максимального сприяння розвитку всіх сфер життєдіяльності суспільства. Радикальні трансформації управлінських механізмів, ефективність яких значною мірою залежать від рівня їх сприйняття та підтримки населенням, зокрема «політично нейтральним» і, отже, неупередженим під час оцінювання дій влади і громадянським суспільством, сьогодні відображені в особливому терміні – «сприяюча держава» [3].

Державне сприяння розвитку й ефективному функціонуванню інститутів громадянського суспільства в Україні повинно мати різнорівневу природу та ґрунтуватися на специфічних особливостях. У цьому випадку вплив держави міг би реалізуватися після прийняття Основного Закону, в якому мають бути зафіксовані ключові положення щодо визначення ролі громадянського суспільства в її соціальному устрої.

Сьогодні перед українською державою стоїть завдання гармонізації національного законодавства та загальноєвропейського права. Крім того, на території країни мають бути впроваджені окремі критерії, які використовуються міжнародними організаціями громадянського суспільства для розрізнення реальної демократії та правової держави і різноманітних «квазідемократичних підробок», котрі підміняють дух закону та політичних свобод формально-правовими процедурами.

Досягнення консолідованої або реальної демократії забезпечується передусім на основі впровадження конкретних інституційних змін, спрямованих на демократизацію суспільного життя. Наприклад, йдеться про реальне реформування інституту державної служби, котре в нашій державі імітується вже не перший рік. Звичайно, у період криз завжди істотно зростає роль виконавчої влади, яка має забезпечувати оперативність виконання управлінських рішень. Однак, збільшення впливу елементів виконавчої вертикалі

надає їм монополію в процесі розподілу різноманітних (зокрема, бюджетних) ресурсів. А це, у свою чергу, призводить до неминучої загрози зростання рівня корумпованості влади, боротьба з якою є одним із пріоритетних завдань громадянського суспільства. Тому справедливе унормування діяльності державних службовців є важливим чинником запобігання корупції, котра є перепорою для розвитку не лише українського владного механізму, а й державних апаратів економічно розвинених суспільств [4, с. 21].

У рамках моделі правової держави напрацьовано методи дієвого контролю за бюрократією, реалізація якого відбувається на основі підвищення рівня її професіоналізму, належного мотивування чиновників усіх рівнів задля впровадження демократичних форм розвитку країни, залучення такого важливого атрибута громадянського суспільства, як ЗМІ.

Конструктивною формою демократизації виконавчої влади у деяких західних країнах є запровадження особливого «бюрократичного кодексу», в якому чітко прописані «правила гри», котрих мають дотримуватися державні службовці, виконуючи посадові обов'язки. Актуальною стала система конкурентного добору й переміщення управлінських кадрів сходами службової ієрархії, принципи постійної ротації держслужбовців як з метою підвищення їх кваліфікації, так і задля зменшення небезпеки утворення корупційних схем, наявності пільг та соціальних гарантій, надання яких бюрократам значно зменшує ризик зростання рівня хабарництва тощо [4, с. 21].

Виходячи з того, що «третій сектор» (або неполітичне публічне утворення під назвою «громадянське суспільство») є проміжною ланкою між політикою та економічною сферами життєдіяльності країни, великого значення в процесі вдосконалення інститутів громадянського суспільства набуває ефективна державна економічна політика. Насамперед, ідеться про створення сприятливого для бізнесу клімату політичної стабільності та передбачуваності, гарантії тривалого існування встановлених «правил гри» в економічній царині; наявність спрямованої на стимулювання ринкових відносин податкової політики; вжиття ефективних антимонопольних заходів, які, знов-таки, знижують рівень корупції в країні, яка має паралельно забезпечувати правовий захист соціально незахищених верств населення – дітей та молоді, пенсіонерів, інвалідів, легальних емігрантів та ін. [1].

Така діяльність з боку держави заохочує становлення середнього класу, перед представниками якого постає політична

необхідність закріплення власних економічних інтересів в ідеологічних програмах реальних політичних партій. Останні можуть стати основою дієвої партійної системи, котра має забезпечити демократичне представництво громадськості в законодавчому органі та, відповідно, її вплив на розподіл фінансових потоків під час прийняття головного економічного закону – бюджету держави.

Інтенсивність запровадження механізмів розвитку економіки, що безпосередньо пов'язані з підвищенням рівня і якості життя громадян, характеризується низкою показників розвитку особистості, на основі яких міжнародні правозахисні організації визначають її здатність ефективно долучатися до діяльності різноманітних структур громадянського суспільства. Базовими критеріями якості життя вважаються «задоволеність свободою вибору», «демократія», «дотримання прав людини», «рівень залучення до політичного життя». Наша держава все ще належить до країн із високим рівнем розвитку людського потенціалу, проте очевидно, що реальних можливостей для самореалізації членів соціуму останнім часом майже не існувало [4, с. 22].

Із цього приводу слід акцентувати увагу на тому, що одним з найважливіших напрямів діяльності держави має стати налагодження взаємодії між працею і капіталом та сприяння створенню незалежних профспілок, які включатимуть не тільки представників найманої праці, а й роботодавців.

Важлива увага має приділятися екологічній безпеці. Це має важливе значення для України, котра має низку нерозв'язаних проблем, що стосуються ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та руйнувань, завданих унаслідок військової агресії з боку Росії. «Екологічні проекти» фінансуються різними фондами й приватними донорами, приміром Агенством США з міжнародного розвитку, Міжнародною групою із запобігання кризам чи міжнародною НУО «Глобальний свідок». Крім того, в Україні працюють Міжнародна конференція вільних профспілок, Міжнародна рада жінок, Міжнародна федерація товариства Червоного Хреста та Всесвітня федерація профспілок, які послуговуються «загальним консультативним статусом».

Таким чином, за умови тісної співпраці державних органів із міжнародними організаціями громадянського суспільства обсяги фінансової, продовольчої, медичної й організаційної допомоги з боку міжнародного неурядового сектора в кризових (та особливо військових) ситуаціях різко збільшуються. Сьогодні правозахисний рух охоплює широкий спектр соціальних проблем, поширюючись на

сферу захисту прав людини, зокрема програми боротьби з порушеннями прав ув'язнених осіб, військовослужбовців, полонених і біженців, а також моніторинг свободи слова й легітимності проведення виборів.

Підтримка міжнародними організаціями інститутів громадянського суспільства в Україні в умовах економічної кризи дає змогу, по-перше, звільнити державу від реалізації надмірно обтяжливих для неї соціальних завдань; по-друге, підвищити якість політичних і правових рішень завдяки повнішому врахуванню потреб населення; по-третє, забезпечити перетворення громадського сектора на альтернативу та конкурента владного сектора в соціальній і політичній сферах [2, с. 8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Ю. Габермас. – Львів: Літопис, 2000. – 318 с.
2. Миклашук І. Підтримка громадянського суспільства в Україні: проблеми і перспективи / І. Миклашук // Віче. Журнал Верховної Ради України. – 2015. – № 4. – С. 6–10.
3. Солошенко В. «Сприяюча держава» та громадянське суспільство як основні складові діючої демократії в Німеччині / В. Солошенко // Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи: збірник наукових праць / [за заг. ред. А. І. Кудряшенка]. – К.: Фоліант, 2012. – С. 209–225.
4. Шморгун О. Досвід становлення європейської демократії і формування моделі політичної влади в Україні / О. Шморгун // Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / [за ред. д.і.н., проф. А. І. Кудряшенка]. – К.: Фенікс, 2009. – С. 510–521.